

Een college is geen verhaal dat zichzelf vertelt

Een groepje docenten en aio's, afkomstig van verschillende faculteiten, zit in een klein zaaltje van het Academiegebouw. Ze doen ontspannings- en spel oefeningen en vertellen hun voorbereide, gesimplificeerde collegekeer op keer, met telkens een andere opbouw. Verhalenverteller Marcel van der Pol leert ze in een vierdaagse cursus hoe ze hun verhaal en presentatie aantrekkelijker kunnen maken, zodat ze de inhoud beter over kunnen dragen aan studenten. Een farmacologe vertelt over enzymen, een wiskundige over regressielijnen en een docent kunst en kunstbeleid heeft het over kunstbeleving. Een video draait mee. Iedereen moet met de billen bloot, want er is een kritisch kijkend publiek. Stem, blik, rust, houding, tempo, de helderheid van het verhaal, op alles wordt gelet. En dat is best wel eng. "In Amerika wordt als grootste reden voor angst niet de dood, maar spreken in het openbaar genoemd", merkt een cursist op. Daarom vindt Van der Pol het belangrijk zijn cursisten een gevoel van veiligheid te geven. Een van de belangrijke stappen bij het vertellen van een verhaal is je verplaatsen in je publiek. Hij noemt het 'rapport' maken, contact krijgen met de groep. "Het is een misverstand te geloven dat een goed verhaal zichzelf vertelt", zegt Van der Pol. "Inhoud alleen is niet genoeg." En inhoud is net waar het in de academische wereld te veel om draait. "Wat je vertelt ligt op het grensvlak van intellect en emotie. De inhoud is intellect en daar moet het ook om gaan, maar als je de emotie laat liggen, lukt het je nooit om intellect over te dragen aan de student."

Stresspatronen

Dat wetenschappers een goed verhaal om zeep kunnen helpen, komt volgens Van der Pol omdat ze vaak niet van hun vak kunnen loskomen, geen contact maken met de student en hun verhaal niet aantrekkelijk of duidelijk opbouwen. Ze schieten daardoor vaak in stresspatronen. "Een professor moet een praatje van twintig minuten houden. De zaal is vol, hij klimt achter de kathedraal met zijn boek in de hand. Hij vindt het nodig zichzelf te legitimeren als deskundige en begint al zijn publicaties op te sommen. Dat duurt al bijna tien minuten. Doordat de voorzitter in de coulissen op haar horloge tikt, zet hij zijn betoog in de vijfde versnelling en heeft alleen tijd voor de conclusie. Daarmee zit hij in de valkuil van het eerste stresspatroon: wees perfect, laat zien dat je er veel van af weet." Sterk willen zijn, je publiek willen behagen en laten zien dat je echt wel je best doet zodat niemand wat op je kan aanmerken, zijn andere stresspatronen. Daar komt nog eens bij dat docenten zo verweven zijn met hun

Marcel van der Pol leert docenten verhalen vertellen.

Foto Elmer Spaargaren

Hij weet dat het 'vloeken is in de universitaire kerk', maar verhalenverteller, bioloog en theatermaker Marcel van der Pol vindt dat universitaire docenten te veel nadruk leggen op de inhoud. En inhoud alleen is niet genoeg. "Hoe vaak komt het niet voor dat docenten hun colleges starten met een volle zaal, waaruit in de daaropvolgende weken meer dan de helft van de toehoorders verdwijnt?"

Jothea Brouwer

vak dat ze zich niet meer kunnen voorstellen wat nodig is voor de student. "In mijn cursus eis ik van mensen dat ze als student naar zichzelf kijken. Wat wil je van jezelf weten? Als je bij het bord staan blijkt dat onmogelijk te zijn, maar als ik ze achter in de zaal zet, blijkt het wel te kunnen. Stap uit je vak." Op de eerste dag benadrukt Van der Pol dat niet het college, maar de docent het beste instrument is om inhoud over te dragen. De tweede dag staat 'het college als verhaal' centraal. De overige dagen wordt gewerkt aan interactie met de student en het gebruik van hulpmiddelen. Het gaat niet om het aanleren van didactische trucjes. Daar heeft Van der Pol "een bloedhekel aan". "Voordat je een verhaal begint, moet je een drieslag maken. 'Ik sta in het hier-en-nu' en

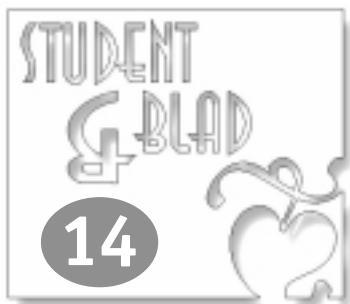
schud alles wat niet met mijn verhaal te maken heeft, van me af. Voorts maak ik contact met de zaal; dan sluit ik een contract: ik ben de leider, dat is de groep. Ik vraag het niet, ik dwing het niet af, ik stel gewoon dat het zo is. Anders ga ik van tevoren al een gevecht met de zaal aan." Ook staat bij hem het transactionele model 'ouder-volwassen-kind' centraal. "Ik zie zo vaak dat docenten vanuit een 'kindpositie' lesgeven", merkt Van der Pol op. "Deep down zijn ze bang voor de ander. Ze vragen onbewust toestemming om les te mogen geven: 'sorry dat ik hier sta, als jullie stil zijn, kan ik mijn verhaal vertellen.'"

De cursisten moeten plaatsnemen aan een tafel met aan weerszijden drie stoelen en met elkaar praten. Als ze merken dat ze in

een ouder- of kindrol vallen, moeten ze van stoel verwisselen. "Als je er op let is het opmerkelijk hoe vaak je in een bepaalde houding schiet. Het was een ware stoelendans", zegt een cursist achteraf. "Het maakt je heel bewust hoe je communiceert."

Pacman

De farmacologe heeft al veel geleerd na drie dagen. Door de drieslag 'hier-en-nu, contact, contract' te maken staat ze rustiger en zelfbewuster voor de groep, hoewel ze nog steeds als 'kind' verlegen in de lach schiet, alsof ze zich voor zichzelf excuseert. Haar verhaal over 'lythischetransglucosylase' wordt, ondanks van veel jargon en met een betere opbouw, steeds duidelijker. Tekeningen van een bacterie die zich als een *pacman* door een enzymwand boort maken haar verhaal beeldender en minder aarzelend. Ze krijgt positieve feedback van de groep en glimt. "Het komt nog wel goed met mij", zegt ze tevreden. "Wat is het eerste middel voor zelfdoding in Engeland en Frankrijk?" begint een chemicus zijn college over paracetamol en heeft daarmee gelijk de aandacht van de toehoorders. Ze hebben net gezien hoe voordelig interactie met studenten werkt voor het verhaal. Als detectives leiden de docenten via vraag en antwoord de toehoorders door de stof. "En dat kan ook met een zaal van 600 studenten", verzekert Van der Pol.

Per seconde wijzer

naam: Zjoernal Severjanin
studierichting: Slavische taal-
en letterkunde
verschijnt: drie keer per jaar
jaargang: 10

Door BERT NIJMEIJER

Moet je dit horen: in de tijd van de Sovjet-Unie noemden Russische

ouders hun kinderen soms 'Traktarina', 'Pjatvtsjet' of 'Gagkosoe'. De namen staan voor 'tractorientje', 'vijfjarenplan in vier jaar' en 'Gagarin is in de ruimte, hoera!' De bedenkers ervan wilden er mee aangeven trots te zijn op de verworvenheden van de maatschappij waarin ze leefden.

Leuk, dingen lezen die je nog niet wist. Zjoernal Severjanin, het blad van de slavistenclub Severjanin, staat er vol mee. Kwalificaties als 'hé', 'goh', en 'zo had ik het nog niet bekeken' borrelen onbedwingbaar op bij iedere nieuwe bladzijde. Hoe zing je de Internationale in het Pools? Hoe gaat de erotische variant, in 1968 door anarchisten bedacht? Zo: "Hij staat verdrukt en weggebogen/ en reikt en zucht in volle pracht/ Tot het merg nu allen uitgezogen/ onverschillig van welk geslacht!" Kijk, dat lees je dan weer niet in de blaadjes van wiskunde of rechten. Parate kennis, zeer bruikbaar op momenten dat een verjaardagspartijtje wel een opperper kan gebruiken. Een enkele keer blijven de weetjes

in Zjoernal een beetje hangen op het niveau van Cliff Clavin, de postbode uit 'Cheers' die zijn kroegmakers met een eindeloze stroom trivialiteiten tot wanhoop dreef. Redactielid Ellen Rutten haalde haar gekke Sovjetnamen uit het 'Tolkovjy Slovar' Sovdepjij', schrijft ze. Ze beschrijft ze in de Zjoernal van maart 1999, in een weliswaar amusante opsomming, maar toch: een opsomming. Na lezing van het artikel blijf je met aan aantal vragen zitten. Zoals: wat is het Tolkovjy Slovar Sovdepjij? Wat gebeurde er in Rusland na de ontmanteling van het Sovjetregime met meisjes die Pravdina heten, met het jongetje Agitprop? Je komt er niet achter, maar wie de bladzijde omslaat is dat schoonheidsfoutje weer vergeten. Nieuwe verbazing wacht, onvermoede inzichten, verse ditjes en datjes. Per seconde wijzer.

Vanaf het januarinumnummer van dit jaar is Zjoernal Severjanin veranderd. Het is groter, dikker en het komt in plaats van vijf nog maar drie keer per jaar uit. Dit omdat

het aantal eerstejaars slavisten terugliep van negentig tien jaar geleden tot negen nu. Des te knapper is het, dat de in andere studiebladen onvermijdelijke verslagen van eerstejaarsweekenden, gezellige

avonden en busreisjes vrijwel ontbreken. Goed: de kookrubriek, die staat er dan weer wel in. Van het invetten van bakplaten krijgen studenten blijkbaar niet snel genoeg. Staat de Pirozjki na het nodige gehannes met deeg en eieren eindelijk in de oven, lees verder en kom aan de weet: dat gedeserteerde soldaten "vanwege hun afschrikwekkende uiterlijk" door Russische plattelanders vaak voor bosgeesten worden aangezien. Dat landbouw bedrijven in Kazachstan geen pretje is. Dat ze in Rusland in 1972 beslist geen onverdienstelijke sciencefiction-films maakten. Dat de deelnemers aan de 'Fluwelen Revolutie' in Praag zichzelf tien jaar geleden 'enigszins belachelijk' voelden, omdat ze met hun demonstraties achter die in hun buurlanden aanhielden. De slavist die op een eerste afspraakje nu nog een pijnlijke stilte laat vallen, heeft dat helemaal aan zichzelf te wijten.

Student creëert eigen succes

Kunnen studenten hun kans op succes vergroten door de "beste" universiteit of hogeschool te kiezen? Volgens twee recente onderzoeken is dat de vraag. De belangrijkste succesfactor is de kwaliteit en motivatie van studenten zelf.

Frank Steenkamp

‘Voor de kans op studiesucces in Nederland maakt het nauwelijks uit waar je studeert.’ Die stellige conclusie van de Amsterdamse onderzoekers Ariana Need en Uulke de Jong stond kort geleden in het Tijdschrift voor Onderwijsresearch. Deze socioloog en onderwijskundige van de Universiteit van Amsterdam, volgden 2071 studenten in de propedeuse van 125 faculteiten. Bij sommige faculteiten maakten de studenten veel betere vorderingen dan bij andere. Maar na uitvoerige analyse blijkt dat volgens Need en De Jong niet de verdienste van de opleidingen. Het ligt allemaal aan de studenten. Wie hoge eindexamencijfers had en gemotiveerd aan de studie begon, heeft de beste kansen. En sommige faculteiten lukt het nu eenmaal meer ‘goede’ studenten aan te trekken dan andere.

Ook de tevredenheid van studenten, zoals gemeten in enquêtes, zegt volgens Need en De Jong weinig. Opleidingen met veel tevreden studenten hebben wel meer succes, maar uit een *multivariate analyse* blijkt dat dit verband weer terug te voeren is op de studenten zelf. Hun kwaliteit is doorslaggevend. Volgens de onderzoekers zeggen uitslagen van enquêtes onder studenten dus niets

over feitelijke verschillen in kwaliteit van universiteit of hogeschool. Als Need en De Jong gelijk hebben, valt hetzelfde te zeggen over de slaagpercentages (of: het ‘rendement’) per opleiding die universiteiten en hogescholen jaarlijks publiceren. Er zijn wel verschillen, maar dat komt vooral doordat de ene faculteit betere studenten aantrekt dan de andere. Een individuele student kan zijn lot dus niet verbeteren door bij zijn studiekeus op deze cijfers te letten – nog steeds: als het Amsterdamse onderzoek klopt.

Verschillen

Maakt het voor je studiesucces dus echt niet uit waar je gaat studeren? Voor die conclusie is het nog te vroeg. Want het Amsterdamse onderzoek had wel beperkingen. Zo is het studiesucces alléén gemeten in het eerste jaar. En in plaats van individuele opleidingen zijn alleen complete faculteiten (of soms meerdere faculteiten) bekeken; terwijl de praktijk leert dat de verschillen tussen opleidingen van één faculteit groot kunnen zijn.

Voor opleidingen die toch denken dat ze ‘de beste’ zijn, blijft er dus ruimte voor hoop. Bovendien is er een ander recent onderzoek, waar-

uit blijkt dat studeren bij de ene instelling wel degelijk (iets) meer succes oplevert dan bij de andere.

Het gaat om onderzoek naar het lot van studenten ná hun studie, van het Researchinstituut voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in Maastricht. Jim Allen en Rolf van der Velden analyseerden bestanden van de Hbo-Monitor, de grote enquête onder hbo-afgestudeerden sinds 1994. Ook zij lieten daar een multivariate analyse op los.

Net als de twee Amsterdamse onderzoekers stelt het ROA eerst dat verschillen in succes tussen (afgestudeerden van) diverse hogescholen vooral te verklaren zijn uit ‘externe’ factoren. Zoals de per regio verschillende arbeidsmarkt en: de kwaliteit van de studenten. Maar ook als men

die invloeden uitschakelt, blijft er een “klein maar significant” verschil tussen de hogescholen, meldde Jim Allen half april op een congres in Maastricht.

Het grootste verschil vertonen de salarissen. De keus van de “juiste” hogeschool kon voor de generatie van 1990, die in 1994 afstudeerde, tientallen gulden extra maandsalaris opleveren. Welke instellingen het best scoorden wil de ROA-onderzoeker overigens niet zeggen; zijn opdrachtgevers (de hogescholen) zouden dat niet op prijs stellen.

Door de groeiende krapte op de arbeidsmarkt was het verschil in 1998 veel kleiner. Werkgevers werden minder kieskeurig en volgens Allen profiteerden (afgestudeerden van)

juist zwakkere instellingen daar van. Maar de ROA-analyse over 1994 laat toch zien dat de ene instelling zijn studenten kennelijk iets méér meegeeft dan de andere. Dat roept om verder onderzoek naar wat dat “iets” dan mag zijn en naar de vraag of studenten die extra kwaliteit al tijdens de studie onderkennen.

Tegelijk maken beide onderzoeken duidelijk dat het succes in studie en loopbaan toch vooral bepaald wordt door de individuele student. Volgens Need en De Jong moeten aanstaande studenten zich niet gek laten maken door lijstjes beste universiteiten en hogescholen, maar vooral een opleiding zoeken die goed bij hun capaciteiten past. “Want voor studiesucces zullen ze zelf moeten zorgen.” (HOP)

Bedrijvendag (1997)

Foto Wim Melis

Markante Docenten

HOGLERAAR DIERKUNDE, ETHOLOGIE EN ECOLOGIE G.P. BAERENDS (1946-1986)

‘O wee als je hem niet groette’

Sommige docenten vergeet je niet: de hoogleraar die zo schitterend kon vertellen, de man die zulke vreselijke tentamens afnam, of de docente waar iedereen bij wegliep.

Jan Blaauw

Hij was beslist een van de jongste hoogleraren van de RUG toen hij in 1946 werd aangesteld. Amper ouder dan de mensen tegenover hem in de collegezaal, merkten ook de oud-studenten van die eerste jaren op. Het maakte G.P. Baerends iets toegankelijker dan menig collega, maar toch was ook hij een echte hoogleraar van de jaren vijftig. Al zaten er maar drie of vier studenten in de zaal, Baerends onderbreken of een vraag stellen tijdens zijn betoog: dat deed je niet. Wat dat betreft was ook Baerends “een van die godheden die in de jaren vijftig in Groningen rondliepen. Die moest je kennen en o

wee als je ze niet groette op straat”, aldus oud-student L. Pijnacker. Aanvankelijk moest hij wennen aan het geven van colleges, herinneren de studenten van het eerste jaar zich nog goed. E. Sluiter-Berger: “Hij kwam van een zeevisserij-instituut en sprak de eerste weken ontzettend veel over de Noordzee en vissersrijzen. Maar al die extra informatie over netten en andere visserskwesities interesseerde ons maar matig.” Aan de andere kant was het ook voor de studenten wennen. B. Baggerman, zelf later hoogleraar aan de RUG, vertelt hoe over Baerends het gerucht de ronde deed dat hij een vrouwenhater zou zijn.

“Daar klopte echt helemaal niets van. Integendeel, zou ik haast zeggen. Bovendien had hij zelf ook vier dochters.”

De onwennige start werd al snel meer dan goed gemaakt, want Baerends ontpopte zich in *no time* tot een uitstekend docent, die goed verzorgde colleges presenteerde. Bijvoorbeeld over dierfysiologie, maar het liefst over de ethologie of tewel gedragsleer, zijn stokpaardje. Mensen moesten meer en beter naar dieren kijken, betoogde Baerends altijd, want zij leken meer op dieren dan dieren op hen. In dergelijke colleges werden regelmatig verbanden getrokken naar maatschappelijke kwesities of verschijnselen. Baggerman: “Dan ging het bijvoorbeeld in het voorjaar opeens over mannenmode. Een logisch onderwerp voor dat jaargetijde, legde Baerends uit, omdat bij vele diersoorten dan de mannetjes zich optutten om indruk te maken op de vrouwtjes.”

Slaapverwekkend

Baerends was bovendien een echte zoöloog, een man die dol was op veldwerk. Regelmatig trok hij er met zijn studenten op uit om dieren in de natuur te observeren. Zo waren er de excursies naar de meeuwenkolonie op Terschelling, waar de groepjes in tenten bivakkeerden voor een onderzoek naar het broedgedrag van de zeevogels. Dan werd er onder meer gekeken wanneer broedende meeuwen op eieren gelijkende houten voorwerpen accep-

G.P. Baerends Foto Universiteitsmuseum

terden en wanneer niet meer. De echte eieren werden geraapt en verwerkt tot ‘meeuwen-omeletten’ die als ontbijt werden gegeten.

Overigens bleef Baerends ook tijdens dergelijke uitstapjes de professor, die wel verwachtte dat zijn studenten interesse toonden in het verloop van het onderzoek. Erg vonden ze dat trouwens niet. Of, zoals een oud-student het verwoordt: “Hij was toch een hoogleraar die we ‘s ochtends uit een tent zagen kruipen, of uit een barak. Ook dat was een bijzondere ervaring.”

Uiteraard betekende diergedrag observeren en nog eens observeren. Menigeen begint spontaan over de

opdrachten voor ethologie. Urenlang stekelbaarsjes kijken bijvoorbeeld. Met een schrijfblok in de aanslag zaten de studenten de gedragingen van de visjes te volgen. Soms wel wat saai en slaapverwekkend, vond de één. Onzin, betoogt Baggerman, Baerends had het met de stekelbaars juist goed getroffen. “Net als de bananenvlieg voor de wetenschap was juist de stekelbaars zeer geschikt voor onderwijsdoeleinden, omdat het visje binnen het tijdsbestek van enkele weken verschillende levensfasen doormaakt. Die stekelbaars was daarom goed in te roosteren in het tijdsbestek van een practicum.”

Gedurende zijn lange loopbaan aan de RUG maakte Baerends een enorme groei in de aantallen studenten mee. Had hij eind jaren veertig jaarlijks een handvol studenten tegenover zich, eind jaren tachtig gaf hij gastcolleges voor groepen die soms tegen de honderd liepen. De manier van college geven veranderde niet wezenlijk. Baerends bleef verbanden trekken tussen het gedrag der dieren en dat der mensen, herinnert J. Koolhaas zich van de colleges uit de jaren zeventig. Het is een manier van biologie doceren die tot op heden wordt voortgezet. Bovendien bleef Baerends zijn leven lang een echte hoogleraar, een man die ook op wetenschappelijk gebied een grote internationale reputatie had opgebouwd. Koolhaas: “Die autoriteit straalde hij ook uit. Als student kwam je natuurlijk niet zomaar bij hem. Dan moest je wel iets bedacht hebben.”